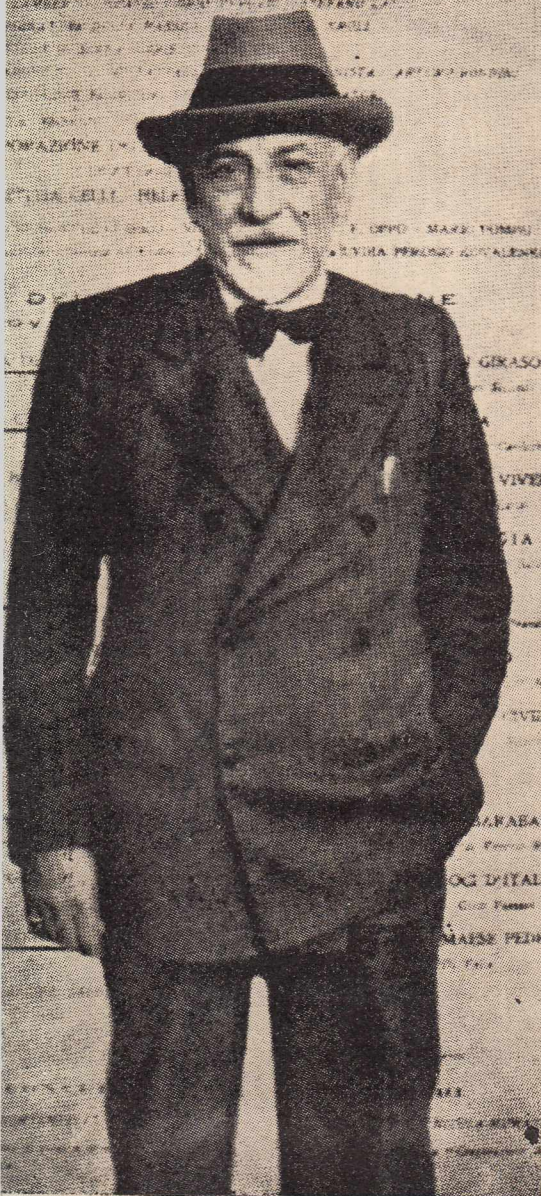

PIRANDELLO

Pirandello

SICILSKÁ KOMEDIE (LIOLÀ)

Komedie o třech dějstvích

Překlad: Jan Vladislav

Režie: Evžen Němec j. h.

Výprava: Otakar Schindler

Hudební spolupráce: Jan Tomšíček

Nico Schillaci, řečený Tralala (Liolà)	Jan Filip
Strýc Simone Palumbo	Milan Šulc
Teta Croce Azzarová, jeho sestřenice	Radvana Havelková
Tuzza, dcera tety Croce	Lenka Fischerová
Mita, mladá žena strýce Simona	Blanka Meierová
Carmina, řečená Pěknice	Alena Tománková
Kmotra Gesa, Mitina teta	Marie Viková
Teta Ninfa, Tralalova matka	Štěpánka Ranošová
Ciuzza	Věra Šusteková
Luzza, mladé venkovanky	Hana Lelitová
Nela	Martina Eliášová
Tinino	*) Alice Filipová
Calicchio Tralalovi stehlíci	*) Martin Pešat
Pallino	*) Jan Koutný

*) dětské role

Představení řídí Lida Naarová

Text sleduje Soňa Šimberová

Premiéra v DPB dne 27. října 1967

DIVADLO PETRA BEZRUČE V OSTRAVĚ

Nositel vyznamenání „Za zásluhy o výstavbu“

V druhém roce první světové války navštívil sicilský herec Angelo Musco svého krajana, spisovatele Luigi Pirandella, aby ho požádal o komedii. Chystal se na další turné po severní Itálii a chtěl si tedy zajistit úspěch novou hrou spisovatele, který sice zdaleka nepatřil k nejzvučnějším jménům italské literatury, ale který svým smyslem pro krajevou specifiku Sicílie a pro zvláštní povahové rysy ostrovanů mohl umožnit výrazné uplatnění Muscovu osobitému herectví. Pirandello měl ovšem s divadlem špatné zkušenosti. Jeho předcházející hry nezbudily zájem divadelních ředitelů a nedávné uvedení dramatu „Když ne tak“ ho natolik rozladilo, že požádal o jeho stažení z repertoáru. Vážné rodinné starosti, těžká nemoc ženy a obavy o osud obou synů — starší syn Stefano upadl do rakouského zajetí a mladší Fausto onemocněl po nástupu vojenské služby — mu jistě nepřidávaly chuť zapomenout na staré trpkosti a pokusit se znova o štěstí na jevišti. Ale Pirandello nakonec neodolal Muscovu naléhání a komedii slíbil. Bylo to ovšem jen přátelské gesto a Pirandello nemohl předpokládat, že se stane důležitým mezníkem v jeho tvůrčí práci. Ve skutečnosti ho však spolupráce s Muscem na dva roky téměř pohltila a donutila ho odložit připravovaný román „Jeden, nikdo, sto tisíc“ na pozdější dobu. Vracel se ke svým starším povídkám a dával jim dramatickou podobu. Tak vznikly komedie „Rozmysli si, Jakoubku!“, „Čapka s rolníčkami“, „Sicilská komedie“, řada aktovek apod. Úspěch každé premiéry zavazoval autora k novým slibům a zanedlouho přicházeli i další ředitelé, a ti připoutali Pirandella k jevišti natrvalo.

Na rodné Sicílii prožil Pirandello jen malou část života. Za univerzitními studii odešel do Říma a do Bonnu, s rodinou se usadil v Římě a poslední léta trávil převážně na cestách v cizině. Zážitky z Girgenti a z Palerma ovšem poznamenaly celou jeho tvorbu. Sicilský původ jeho hrdinů lze vycítit i tam, kde přeložil dějiště do jiných měst. Pokud lze soudit podle životopisných fakt a výroků současníků, byla jeho povaze vlastní jistá

uzavřenost a klidná vyrovnanost, tedy rysy, které ostře kontrastují s vžitou představou o prudkém jižním temperamentu. Jenom některé epizody z jeho děství dávají tušit, že mu mentalita jeho krajanů nebyla cizí. Nedíval se na ně jako chladný pozorovatel na výstřední exempláře, analytickou kritičnost jeho pohledu skoro vždy vyvažoval soucítím a pochopením. Jeho povídky i komedie se pohybují mezi dvěma krajními póly: mezi nemilosrdnou, sžíravou ironií a soucitem, který někdy hraničí s melodramatickou sentimentalitou.

Jako student bonnské univerzity si zapisuje: „Jen se podívejte! Po ideálním řeckém člověku následoval římský hrdina, po něm zvíře. Mezi jedním a druhým našla církev zprostředkující typ: středověkého rytíře... ale jak se tento lidský typ liší od řeckého! Přichází moderní doba — církev upadá, nápravu lidí a podporu slabých přebírají občanské instituce — poslání rytíře skončilo, a kde by si ještě někdo chtěl osobovat jeho roli, narazí na Cervantesa. Kde ve společnosti dospěje rozvrat tak daleko, že škrtne tyto prototypy, které jsou lidskému rodu dány jako ukazatelé a brzdy jejich citů, taková společnost zahyne na vnitřní nepořádky nebo násilím dobyvatelů.“

Ideál harmonického člověka, tak vzdálený a neslučitelný se současným životem, obdivoval Pirandello i proto, že jeho rodné město stálo na troskách řeckého Akragantu a antické Řecko ctil jako pravlast Sicilců. Zmínky o hrdinech řeckého bájesloví, roztroušené po jeho díle, poukazují zpravidla k bídě současného úpadku. Překládal Euripida a Euripidův vliv můžeme vyčíst i z několika jeho dramat. V „Sicilské komedii“ zazní tato řecká inspirace sytými, radostnými tóny: „Lze se domnívat — píše o ní Antonio Gramsci — že nářeční umění tak, jak je vyjádřeno v Pirandellových třech aktech, má spojitost s antickou lidovou uměleckou tradicí velkého Řecka a jeho flyáky, pastýřskými idylami, s jeho rolnickým životem, plným dionýsovského nadšení, z něhož se přece tolik udrželo ve venkovské tradici dnešní Sicílie... Je to čistý,

primitivně přímý život, kde se snad ještě zachvívá kůra dubů a voda studánek, je to výkvět přírodního pohanství, pro které život — celý život — je krásný, pro které práce je radostná a nezdělitelná plodnost dere se na povrch z každé živé hmoty.“

„Sicilská komedie“, napsaná ve chvíli šťastného tvůrčího rozpoložení, má hrdinu v Pirandellově díle zcela ojedinělého. Tralala (Liola) je pánem každé situace, je plný síly a vitální energie. Postavy ostatních povídek a komedií jsou naopak lidé zahnaní do slepé uličky, kteří se zoufale, z posledních sil snaží zachránit svou lidskou důstojnost, zjednat si úctu druhých — i za cenu iluzí a přetvářky. Jejich heroický boj se společností je groteskní, protože ho vedou o zdání.

Léta 1903—1918 byla nejtěžším obdobím Pirandellova života. Roku 1894 se oženil dcerou otceva společníka Marií Antoniettou Portulanovou a odstěhoval se do Říma. Manželka sice neměla porozumění pro jeho umělecké zájmy, v otcově domě a v klášterě byla vychována k tomu, aby se dobrovolně uzavírala v úzkém kruhu rodinných starostí, ale její věno a spořádané domácí poměry Pirandellovi přinejmenším umožňovaly plné soustředění na tvůrčí práci. Roku 1903 došlo ke katastrofě. Voda zatopila sirmý důl, v němž byl investován všechny Pirandellov majetek, a rodina se rázem octla bez prostředků. Antonietta prožila hluboký psychický otřes, několik měsíců byla připoutána na lůžko a už se nikdy neuzdravila. Sužovala manžela chorobnou žárlivostí, a když Pirandello musel z existenčních důvodů přijmout špatně placené místo suplenta a později profesora stylistiky na dívčím lyceu, vystavil se tím nepřetržitěmu a bezdůvodnému podezřívání. Ohledy k nemocné ho přinutily žít v téměř dokonalé domácí izolaci, ve volném čase vydělával soukromými hodinami a na literární práci zbývala noc.

Po boku duševně nemocného člověka mohl Pirandello detailně sledovat, jak se fakta skládají v lidské mysli v představu o skutečnosti, jak pevná a nevyvratitelná může být fikce, jak každé slovo a gesto dostává v očích druhého člověka nový, nepředpokládaný význam. Co bylo u jeho ženy projevem duševní poru-

chy, je v podstatě do krajnosti vybičovaná subjektivnost, kterou můžeme — i když v jiné míře — sledovat u každého. Člověk postavený před zrcadlo cizích očí, to je motiv, který se v nej-různějších obměnách vrací v desítky jeho her. Jeho drama se zpravidla rozvíjí právě v tom okamžiku, kdy si uvědomí vlastní obraz v mysli druhých. Člověk ovšem není a nedovede být lhostejný ke své existenci „pro druhé“. Snaží se vnutit jim svou vlastní představu, stvořit svůj obraz, svou „formu“. Z neustálé proměnlivosti života a strnulosti jeho forem, z jejich střetání se rodí konflikty Pirandellových her.

Kdykoliv se dnešní kritik snaží vysledovat vývojové cesty moderního dramatu, dospěje ke složitému Pirandellovu zjevu, jako by se právě v něm všechny křížily a zauzlovaly. Kdybychom se pokusili sestavit rejstřík spisovatelů, v jejichž tvorbě už někdo hledal přímý Pirandellův vliv, byl by to asi seznam stejně obsáhlý, jako výčet jeho filosofických předchůdců. Byl by v něm uveden

Sartre s Camusem, Anouilh a Salacrou, O'Neill i Wilder, Beckett i Dürrenmatt, Betti, De Filippo a za nimi dlouhá řada italských prozaiků a dramatiků. Někteří badatelé se dokonce pokoušejí hledat přímé vývojové souvislosti i mezi Pirandellem a Brechtem a nalézají styčné body mezi Pirandellovou pozdní tvorbou a dílem Franze Kafky. I když se nenecháme vlákat na vratkou půdu takových dohadů a nebudeme se pokoušet o rozlišení přímého vlivu a bezděčné příbuznosti, která vyrůstá ze stejné, či alespoň podobné kulturní a společenské atmosféry, je takový namátkový výčet sám o sobě dost výmluvný. Svědčí o tom, že téměř všechny typy současného dramatu mají v Pirandellovi svého předchůdce a že Pirandello vyslovil nebo alespoň naznačil většinu témat a problémů, jimiž moderní literatura žije.

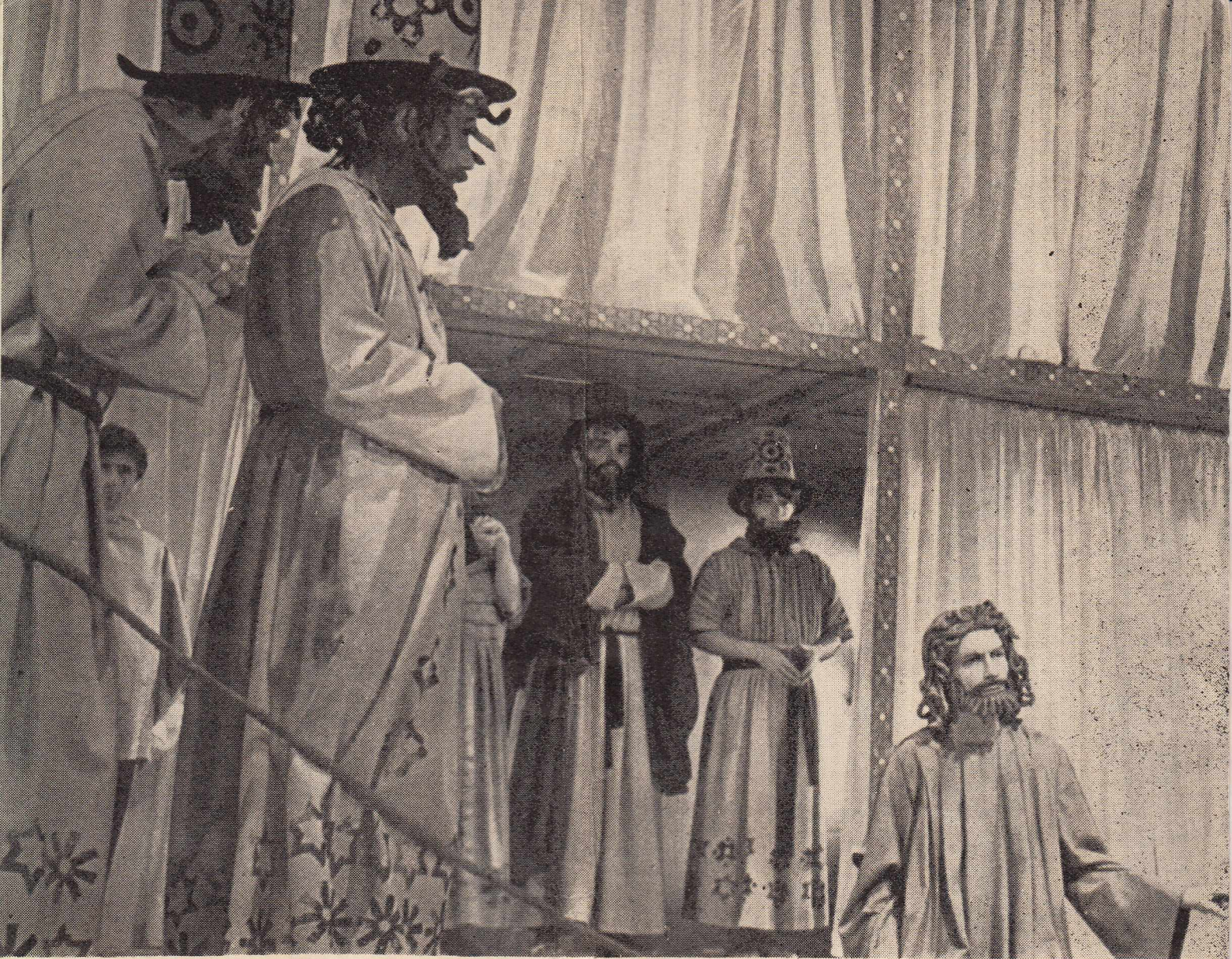
(Podle ² doslovu Z. Digrina ke knižnímu vydání Pirandellových her.)

Joseph Kesselring: Jezinky a bezinky. Režisér: Saša Lichý. Výtvarník: Miroslav Melena. Premiéra dne 15. září 1967. — Štěpánka Ranošová (Marta Brewsterová), Radvana Havelková (Abby Brewsterová).

Joseph Kesselring: Jezinky a bezinky. — Antonín Pokorný (Dr. Einstein), Bohuslav Čvančara (Jonathan Brewster).

Komedie o umučení a slavném vzkříšení Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista. Režisér: Pavel Špirk. Výtvarník: Otakar Schindler. Premiéra dne 19. května 1967. — Milan Šulc (Žid Hyrkán, Arnošt Borovec (Žid Rezidendarus), Otakar Janda (Kajifáš), Jaroslav Těšitel (Senát Sarabas), Karel Vašíček (Persona Ježíš).

